

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

De rijkdommen der rechtvaardigen

Romeinen 5 : 1—11.

Wij dan gerechtvaardigd uit het geloof hebben vrede bij God. Zo mogen allen jubelen, die geloven in de Here Jezus. Want door het geloof staan we weer in de rechte verhouding tot God. Om Christus' wil verklaart God ons vrij van schuld en straf en geeft Hij ons recht op het eeuwige leven. God is niet meer tegen ons, maar vóór ons. Wie zal dan tegen ons zijn?

Zo dikwijls als we het Evangelie met een waar geloof aannemen hebben wij vrede bij God. Vrede in de verhouding tot God. Er is niets meer tussen de HERE en ons, alles is door Christus voor ons in orde gemaakt. En door onze Here Jezus Christus wordt die vrede ook bewaard. Zo hoeven we alleen maar door het geloof in Christus te blijven om vrede bij God te behouden.

Door Hem mogen we ook altijd weer toegegaan tot de troon der genade. We hebben een doorlopende introductie tot de genade Gods, d.i. Zijn welwillendheid. In die genade staan we, in haar hebben we onze vastheid. Zoals zieken de genezende kracht van licht en warmte van de zon ondervinden, zo ondervinden zondaren de genezende kracht van Gods genade.

Door Hem roemen we ook in de hoop der heerlijkheid Gods. We zingen er met vreugde van en als het te pas komt komen we er juichend voor uit, dat we hopen op de heerlijkheid. D.w.z. dat we er zeker van zijn, dat we in Gods heerlijkheid zullen delen. Dat is : in Zijn liefde en macht en majesteit. Zo vaak als we gelovig op de Here Jezus zien is dat geen „dubbeltje op z'n kant“, maar zijn we er volkomen zeker van.

Doch niet alleen met het oog op de toekomstige heerlijkheid roemen we, maar ook als we midden in de verdrukkingen zitten. Ja, we roemen niet alleen in de verdrukkingen, maar zelfs óm de druk. Want alle moeite en zwaarigheid, die we lijden om Christus' wil, is bewijs, dat we bij Hem behoren. En ook verdrukkingen moeten medewerken ten goede voor allen, die de Here Jezus liefhebben. Ze mogen op zichzelf niet aangenaam zijn voor het vlees, de vruchten ervan zijn goed en nuttig.

We weten immers, dat de druk de weerstand groter maakt. Schertsend zeggen we wel eens : „Hij groeit tegen de verdrukking in“. Maar in volle ernst is het waar, dat de gelovigen juist in de verdrukking groeien en opwassen in de genade Gods. De storm maakt de bomen krachtig en de strijd staalt de soldaat. Zo maakt verdrukking de veerkracht der gelovigen groot.

En het volhouden onder de druk kweekt beproefdheid. Onze voorouders spraken van bevinding. Maar bij bevinding denken wij tegenwoordig aan innerlijke ervaring. Terwijl dat hier niet wordt bedoeld. Paulus wil dit zeggen : Wie steeds weer volhardt in de strijd wordt een veteraan, een beproefd soldaat ; die gaat behoren tot de oude garde.

En de beproefdheid kweekt hoop. Door telkens in de strijd staande te blijven wordt de verwachting op de eindoverwinning steeds groter. Door strijd en overwinning heen maakt God ons tot meer-dan-overwinnaars.

Deze hoop, die de gelovigen hebben, beschaamt niet. Ze stelt niet teleur. Daarin onderscheidt ze zich van alle andere hoop, die de mensen voeden. Men hoopt op de 100.000 en krijgt een niet. En als men de 100.000 krijgt valt het nog niet mee. „Het

bezit van een zaak is vaak het eind van het vermaak“. Maar wie op God hoopt en Zijn heerlijkheid verwacht komt nooit teleurgesteld uit. Integendeel : de helft is ons niet aangezegd.

Want de liefde Gods is in onze harten uitgestort door de Heilige Geest, die ons is gegeven. Het gaat hier niet over de liefde van ons tot God, maar over de liefde van God tot ons. Die liefde heeft God getoond door Zijn eigen Zoon over te geven tot de dood des kruises, tot een verzoening onzer zonden. Die liefde Gods is geopenbaard door de prediking van het Evangelie aan alle creaturen. Van die liefde Gods zijn de gelovigen overtuigd. En dat komt, omdat God die liefde heeft uitgegoten in onze harten. Dat wil zeggen : Die liefde, die alles wat aan liefde onder mensen gevonden wordt oneindig overtreft, is tot ons hart doorgedrongen, heeft ons hart geraakt. Zodat ons hart nu vol is van die liefde. We zijn rotsvast overtuigd van Gods liefde. En dat is bewerkt door de Heilige Geest, Die ons is gegeven. God Zelf heeft ons hart geopend, ons verstand verlicht, onze wil gebogen, zodat we ons aan de liefde Gods gewonnen hebben gegeven. Daartoe heeft God zijn Geest aan ons gegeven. Het is de Heilige Geest, die door de verkondiging van het heilig Evangelie het geloof in ons hart ontsteekt. Zodat we ten volle verzekerd zijn van de liefde Gods, die zondaren zoekt te redden.

* *

Mogen we daar nu wel zeker van zijn? Mogen allen die geloven in de Here Jezus ten volle verzekerd zijn, dat de liefde Gods in hun harten is uitgestort? Daar mogen we zó zeker van zijn, als Christus toen wij nog zwak waren, te Zijner tijd voor goddelozen is gestorven. Aan dat Evangelie klampt zich het geloof vast. Dat is onze ankergrond, dat Christus voor goddelozen Zijn leven heeft gegeven. Voor mensen, die Hem haatten. Voor Joden, die de duisternis liever hadden dan het licht. En voor heidenen, die de afgoden dienden. In de volheid des tijds is Christus gestorven, toen wij, toen onze voorouders, nog zwakke, goddeloze heidenen waren.

Dat is een liefde, die op aarde nergens wordt gevonden. Onder geen volk ter wereld. Het is een wonder als iemand z'n leven wil geven voor een rechtvaardige of voor een rechtvaardige zaak. Het moge wat vaker voorkomen, dat iemand zijn leven waagt voor een goed mens. Maar dat is nog een witte raaf. En dan komt nog de vraag op of er niet iets anders achter zit. Maar goed, dat komt dan onder mensen nog wel eens voor. Doch waar is het ooit voorgekomen, dat iemand sterft voor zijn vijanden?

Maar God bewijst Zijn liefde jegens ons, doordat Christus, toen wij nog zondaren waren, voor ons gestorven is. Die liefde heeft God ons betoond, toen Hij Zijn Zoon gaf tot een rantsoen voor onze zonden. Maar die liefde beveelt Hij ons nóg altijd aan en altijd wéér door de verkondiging van het Evangelie. Die liefde eist niet, maar geeft en vergeeft. Ze wil zondaren redden, onrechtvaardigen rechtvaardig maken, onheiligen heilig maken, dwazen wijsheid geven. Ze wil in het hart van ongelovigen geloof wekken. En allen die getrokken zijn uit de duisternis in het wonderlijke licht van Gods liefde

UIT DE INHOUD:

De rijkdommen der rechtvaardigen	H. J. J.
De consequentie getrokken	C. V.
Totius' psalmvertolking (VI slot)	J. B.
Vrijmaking; een getuigenis	J. S.
Vrijheid en verantwoordelijkheid in het economisch leven (VI slot)	H. W. de J.
Boekbespreking	G. P.
Elke wijze vrouw bouwt haar huis (Spr. 14 : 1)	H.
Van hier en ginds	
Kritische krabbels	
Aankondigingen	
Kerknieuws	

roemen : Jezus, uw verzoenend sterven is het rustpunt van mijn hart.

Maar als we dan nu gerechtvaardigd zijn door het bloed van Christus, dan zijn wij nog te meer zeker, dat wij door Hem gered zullen worden voor de toorn Gods aan het einde der dagen. Dat goddelozen gerechtvaardigd worden, dat schuldigen vrijgesproken worden, dat is haast te groot om te geloven. Toch is het waar. Maar als God zo dan onrechtvaardigen rechtvaardig verklaart, dan zal Hij die rechtvaardigen toch zeker niet verdelgen in Zijn toorn? Eens zal Gods toorn in al zijn verschrikking ontbranden tegen hen, die door de liefde Gods niet werden overmocht. Dan zullen de onrechtvaardigen, die zich aan Gods genade niet onderwierpen, vergaan door Gods grimmigheid. Maar de rechtvaardigen, die in Christus vergeving der zonden hebben, zullen van Gods toorn niets te vrezen hebben. Als God onrechtvaardigen vergeving heeft geschonken, dan is het toch nog veel eerder te geloven, dat Hij rechtvaardigen zal redden. Hoe zullen we dan nog bang zijn voor de dag des oordeels?

Nog op andere wijze verzekert Paulus ons, dat we zeker mogen zijn van de uiteindelijke verlossing. We waren vijanden van God. Wij waren tegen God en Gó was tegen ons. Maar we zijn met God verzoend. Het is tussen God en ons in orde gekomen. God heeft alles in orde gemaakt door de dood van Zijn Zoon. Nu is er dus een verhouding van vriendschap. God is onze Vader en wij zijn kinderen van Hem. Als God nu zijn vijanden tot Zijn kinderen heeft aangenomen, dan mogen die kinderen toch zeker zijn, dat ze door de levende Christus zullen gered worden van de toekomstige toorn? De dóód van Christus was onze redding toen we vijanden van God waren. Dan zal de levende Christus toch nog veeleer onze redding zijn aan het einde der dagen, nu de vijandschap is veranderd in vriendschap.

Zo mogen we dus ten volle verzekerd zijn van de behoudenis bij de komst van de Here Jezus. Dat echter niet alleen. Maar nú al roemen we in God door Jezus Christus onze Here, door wie wij nu de verzoening verkregen.

Als we aan het verleden denken, dan roemen we in het kruis van Christus. In het heden roemen we in de genade Gods, die we genieten door Christus. Als we aan de toekomst denken roemen we in de definitieve verlossing, die het deel zal zijn van allen, die de verschijning van de Here Jezus liefhebben.

H. J. JAGER.

De consequentie getrokken

Er is reeds veel geschreven over de vrijmaking van Prof. Popma. Veel en velerlei. Als we niet permanent in ons blad met ruimtegebrek hadden te kampen zouden we wellicht een en ander daarvan hebben overgenomen. Hoewel — we waren en zijn nog van overtuiging, dat een rustige en diepgaande en vooral „vriendelijke” bezinning over de daad en de brochure van Prof. Popma zeer gewenst, om niet te zeggen noodzakelijk, is.

Er is evenwel een aspect in de geloofsbeslissing van Prof. Popma waar men wel over spreken en schrijven kan. Maar voor zover ik weet, werd daar merkwaardigerwijs nog niet de aandacht op gevestigd. Daarover dan nu een enkel woord.

Wie de geschiedenis van de vrijmaking kent, weet dat de mannen van de Wijsbegeerte der Wetsidee daarin een zeer belangrijke rol hebben gespeeld.

De, laat ik voor het gemak maar even zeggen: vrijgemaakte, verbonds- en sacramentsbeschouwing werd door hen reeds lang voor de wereldoorlog helder uiteengezet en met kracht gepropageerd. Ik denk met name aan het prachtige werk, dat Prof. Vollenhoven, Prof. Zuidema en Ds Van Teylingen in dit opzicht leverden. Wat hebben we genoten van hun prachtige uiteenzettingen. Hoevelen hebben zij de ogen geopend voor wat de Schrift leert over het verbond des HEREN, over avondmaal en doop. Ik mag in dit verband wel verwijzen naar wat ik in „Om de Unica Catholica” daarover schreef.

Het is de onvergankelijke ere van deze mannen, dat ze de vrijmaking krachtadig hebben helpen voorbereiden.

Voorts hebben Prof. Schilder en Prof. Vollenhoven in de moeilijke jaren tussen 1936 en 1943 steeds schouder aan schouder gestaan.

Zoals bekend is benoemde de synode van 1936 een aantal deputaten om aan de volgende synode rapport uit te brengen over „opvattingen” welke van „de tot nog toe gangbare leringen afweken”. Die opvattingen hadden betrekking op: de algemene genade; de onsterfelijkheid der ziel; de pluriformiteit der kerk; de vereniging van de beide naturen van Christus; zelfonderzoek.

Toen de benoemde deputaten hun werk hadden aangevat rezen allerlei moeilijkheden. Prof. Greijdanus vroeg ontheffing van zijn opdracht o.a. omdat één der benoemde deputaten mededeputaten publiek beschuldigde van afwijking van de belijdenis. Door de houding van de overgebleven deputaten, speciaal van Prof. Hepp, kwam het zover, dat het Prof. Schilder en Prof. Vollenhoven onmogelijk werd met de overige deputaten samen te werken. Zij hebben toen gezamenlijk over alle genoemde kwesties rapporten samengesteld en bij de synode van 1939 ingediend. Ik weet uit de allerbeste bron, — ik was er namelijk zelf bij — dat deze beide hoogleraren in volkomen harmonie, zonder enige moeilijkheid of verschil van inzicht tot geheel dezelfde conclusie kwamen.

Dat is geen kleinigheid als men zich goed realiseert waarover het in die rapporten ging. Men leze nog maar eens na waarover het daarin moest gaan!

Als ooit een diepgaande homogeniteit tussen Prof. Schilder en Prof. Vollenhoven gebleken is dan zeker in de dagen toen door deze beide mannen, ten huize van Prof. Vollenhoven, in hartelijke samenwerking, die rapporten werden opgesteld. Natuurlijk was er tussen hen op verschillende punten wel enig verschil van inzicht. Maar over alle in de kerkstrijd van die dagen in geding zijnde geschilpunten kwamen ze zonder enige moeite tot een eenstemmig oordeel.

Ook in de kerkrechtelijke strijd stond Prof.

STRIJD EN BUIT

Gelijk iemand, naarmate hij in de strijd trager is, des te begeriger op de buit toespringt, zo verlangen in het rijk van Christus zij het sterkst naar de voorrang, die zich heimelijk aan de last van de arbeid onttrekken.

CALVIJN.

Vollenhoven — met Prof. Dooyeweerd — naast Prof. Schilder vooraan onder de bezwaarden. Wie onzer kent niet het magistrale bezwaarschrift over de schorsing van Prof. Schilder, dat door de Proff. Vollenhoven en Dooyeweerd bij de synode werd ingediend. Een bezwaarschrift waar ze, naar ik zeker weet, nog volledig achter staan.

Juist bij deze stand van zaken was het zo pijnlijk en teleurstellend dat de vooraanstaanden onder de beoefenaars van de Wijsbegeerte der Wetsidee niet stonden voor wat zij steeds hadden geleerd en gepropageerd toen de grote crisis kwam.

Nu heeft Prof. Popma zich vrijgemaakt. Dat betekent naar onze overtuiging, dat hij de gelovige consequentie heeft getrokken uit wat hij en zijn vele medestanders steeds predikten.

En dáár zijn we dankbaar voor.

C. V.

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Drs. G. Puchinger, Utrecht
Drs. H. R. Rookmaker, Amsterdam-Z.
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam

Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Totius' psalmvertolking

VI (Slot)

Het boek van Dr. Steyn geeft slechts een schematisch overzicht van het voltooide werk in het horizontale vlak, en mist historisch perspectief. De vijf „proefbundels” die sedert 1922 zijn voorafgegaan, worden genoemd (87v) en beknopt bij bepaalde plaatsen vergeleken (216vv.), doch over de omstandigheden waaronder de dichter heeft gewerkt en over den moeizamen weg van het kerkelijk contact en de samenwerking met de exegetische en litteraire reviseurs horen we hier niets en blijven wij aangewezen op schaarse oudere gegevens. Over de ontstaanswijze van zijn vertolking hield Totius zelf een radio-toespraak, waaruit hier nog minder wordt geciteerd dan Prof. Dekker reeds in 1938 had gedaan in zijn aardige boekje „Die Afrikaanse Psalmberijming”. Over het werk der reviseurs schreef een der oudste leerlingen van prof. Du Toit, Ds. J. V. Coetzee, bij de verschijning van den complete bundel een zeer uitvoerig artikel in „Die Huisgenoot” (van 13 Aug. '37). Interessant is daarin vooral, te lezen hoe de 30 psalmen van Ds. J. J. Kühn alle zijn afgewezen omdat ze niet door een dichterlijk gevoel gedragen waren; te glad, zonder verheffing, „bloot berijmige, nooit vertolkings”. Totius heeft in eigen berijming talrijke wijzigingen aangebracht naar aanleiding van de critiek der reviseurs. De letterkundigen stonden daarbij bijna steeds tegenover de exegeten. De laatsten waren zeiden bij machte verbeteringen voor te stellen. Vandaar dat de dichter zelf b.v. de pss. 57 en 63 geheel opnieuw heeft vertolkt.

Ook op de „berijming” zoals ze er thans ligt, officieel aanvaard in de Gereformeerde Kerk in 1937, in de Nederlands Gereformeerde en de Hervormde Kerk in 1944, is wel het een en ander aan te merken. Niet steeds is de volgorde van de gedachten in den prozapsalm behouden; ook zijn door den wens tot bekorting wel eens gedachten onvertolkt gebleven, of weer geschrapt (ps. 68 : 15 b.v.). Wat de ontleningen betreft, is het in het licht van 's dichters eigen woorden daarover zeker te betreuren dat hij niet getracht heeft Revius als gereformeerd psalmdichter te leren kennen. Voorts hebben Totius' Psalmen de eenheid gebroken die er nog altijd was met de Nederlandse, Franse, Hongaarse en Duitse Gereformeerde kerken ten opzichte van de melodieën in den dienst der gebeden. Vier en vijftig daarvan zijn voor Zuid-Afrika verloren gegaan; d.i. meer dan beslist nodig ware geweest, naar de dichter zelf schijnt te hebben toegegeven¹⁾. Maar wel een winst staat daar tegenover! Voor kerk en volk. Voor het behoud ook van de christelijkenationale Zuid-Afrikaanse cultuur. Waarachtig dienend kunstenaarschap gaf hier een vertolking die zelfs het kind, mits goed onderricht, in contact brengt met de ziel van den psalm, met den gevoelsstroom die door het hele gedicht als een levend organisme vloeit. Wie kon haar beter geven dan de man die met het innerlijke rythme van het

Hebreeuws vertrouwd was en ook proza-vertalingen gaf die hij in eigen poëzie niet evenaren kon (pss. 90, 91, 103)? Ook zijn Bijbelvertaling is dichterlijk. Tien jaar heeft hij daaraan gewerkt (1923—1933): de Pentateuch, Job, de Psalmen, Jesaja, Jeremia, de Klaagliederen van Jeremia en Ezechiël heeft hij zelf aan de nog nieuwe Afrikaanse taal ontworsteld; hij was ook een stille kracht voor de hele Commissie. Deze eerste levensarbeid was de onmiddellijke achtergrond van zijn metrische vertaling der psalmen. Vaak in zeer directen zin. Ps. 91 b.v. is ontstaan na een gansen dag moeilijk vertaalwerk, in den nacht. „Om van die moeilikhede van die Ou-Testamentiese vertaalwerk, wat ons gedurende die dag so vasgevat het, vry te kom, het ek saans na die slaapkamer in my geheue enkele verse van die leespsalm meegeneem. Langsamerhand het, by die bepeinsing op die rusbed, die vers of verse ritmiese gestalte gekry. Hierdie prosedure het meteens rusaanbrengend gewerk”. Zo zijn „baie verse in ons Psalmboek nagwerk”. „Hulle het in die donker gegroei op die rusbed en is meestal later eers in die studeerkamer opgeskrywe”²⁾. Andere zijn in de vlakke ontstaan waar hij de „Palestijnse” droogten en onweders kende en het Oosters natuurgebeuren in volle spanning beleven kon, met de aanbidding zijner ziel. Van alle geldt het woord van een zijner ambtgenoten: „in die bring van die psalms op digmaat haal hy vryer asem as toe hy als Bybelvertaler werksaam was. Sekerlik is hy gebind... maar dit is vir hom anders, nou dat hy die vuur wat in sy binneste brand, kan laat opvlam”. (prof. Kestell). Maar ook in de strengste binding van het vertalend proza kan het kunstenaarshart zich baanbreken. Men leze de Psalmen, men leze Job! Neen, men moet ze hóren lezen door een zoon van het land met het bloedeigen accent en rythme, om te beseffen hoe het hart van het gereformeerde Boerenfolk hier is herkend, en bewaard voor komende geslachten, zo lang in dit al meer in de wereldcrises meegezogen wordende continent het God gedooft.

J. BOSCH.

¹⁾ Hasper, a.w., 136.

²⁾ Dekker, a.w. 36.

TROOS (Jes. 40 : 1—11).

Troos, troos my volk, sê God die HERE; dreig nou nie meer met oordeelstem; genees die wond, o siener herder, die hartseer van Jerusalem.

Vertel haar dat haar stryd verby is, haar skuld vereffen is geheel, dat sy ontvang het uit my hande vir al haar sonde'n dubbel deel.

Daar ruis 'n roep: Baan vir die HERE 'n weg waar nou net woestheid is; en maak vir onse God al verder 'n grootpad in die wildernis.

Laat elke dal rys uit die diepte,
en elke berg en heuvel wyk.
Die bulle laat hul wees 'n vlakke
en maak die skurwe plek gelyk.

Want kyk, Gods heerlijkheid verskyn weer,
en alle vlees sal dit aanskou.
Die HEER self het die Woord verkondig,
en as Hy spreek, wie sal't weerhou?

'n Stem sê: Roep! — wat moet ek melde?
En ruisend ver die antwoord kom:
Dat allé vlees hier enkel gras is,
en al sy goedheid net 'n blom.

Die gras verdor, die blom verwelk weer
wanneer dit oor die velde raas:
Wanneer die asem van die HERE,
die winterstormwind daar oor blaas.

Voorwaar, die mens is maar 'n stengel,
'n grasspriet wat verdor, vergaan,
'n blom wat wegwelk uit die velde,
alleen die Woord van God bly staan.

Klim op 'n berg, o vreugde bode,
o Sion, en verhef jou stem!
Verhef dit hoog, en vrees nie langer,
roep uit met vreug, Jerusalem.

Meld die verwoeste dogterstede:
Hier is jul God! Die sterke is Hy!
Al voor Hom uit gaan sy beloning,
sy hoë arm voer heerskappy.

Hij lei sy kudde soos 'n herder,
die lammers sluimer in sy arm,
die lammerooie dryf Hy saggies
oor almal sal Hy Hom erbarm!

Uit die bundeltjie Skrifberyminge: no. 22.

Popma prof. Greijdanus een steen nawerpt omdat prof. Popma dit woord een kwalijk scheldwoord noemt en dan vervolgt: „Wie in deze toon scheldt, herinnere zich dat wie tot zijn broeder zegt „Jij dwaas” strafbaar is door het hellevuur”.

Enerzijds heb ik bij deze recensie van ds. Kamphuis gedacht aan romantiek rondom een geliefd hoogleraar, maar anderzijds blijkt een groot misverstand. Hoe komt ds. Kamphuis erbij om prof. Popma te verdenken van smaad over prof. Greijdanus? Welk een veronderstelling!

Prof. Popma schreef in het geheel niet over prof. Greijdanus, maar over de vrijgemaakten die enerzijds het woord synodocratie uitvonden en anderzijds zich zelf ook wel eens aan dominocratie en theologocratie schuldig maken. Uit geheel de brochure is duidelijk dat prof. Popma geen bezwaar tegen het woord synodocratie heeft en evenmin vindt dat dit woord onjuist wordt gebruikt. Hij spreekt van een kwalijk scheldwoord omdat verschillende vrijgemaakten in deze zaak boter op hun hoofd hebben. Daarover had de recensent moeten schrijven en niet over balk en splinter en prof. Greijdanus!

5. Maar behalve de stijl van prof. Popma is er nog een oorzaak van misverstand. Er is namelijk een sleutel nodig om toegang tot de zin van deze brochure te krijgen. Tenminste, ik meen dat het woord: **vrijmaking** uit de titel en: **getuigenis** uit de ondertitel, een speciale betekenis hebben. Als men deze speciale betekenis verstaat, zal men inzake vele punten van de brochure met de schrijver kunnen verschillen, terwijl men toch de brochure als geheel hartelijk aanvaardt.

Deze sleutel hebben we naar mijn overtuiging in de volgende samenvatting van de brochure van prof. Popma te zoeken: **Prof. Popma vindt de kerk van Christus door publiek te breken met iedere vorm van clerus.**

Vrijmaking, dat woord beleeft prof. Popma in zijn volle betekenis. Prof. Popma verbreekt de banden van de rooms-katholieke kerk, van de hervormde, van de synodale en van de „gereformeerde” clerus. In deze vrijmaking aanvaardt en doorleeft prof. Popma de strijd van de vrije kerk in alle eeuwen. De brochure is geen aankondiging van een verpotting van de ene pot in de andere, van een verhuizing, een adresverandering. Neen het is een getuigenis van een vrijmaking, een actie dus, een geestelijke actie. En dan niet alleen een vrijmaking van de bovenschriftuurlijke bindingen die in 1942—1944 werden opgelegd, maar een vrijmaking van alle bovenschriftuurlijke en onschriftuurlijke machten die in de kerkgeschiedenis van het jaar 1 tot 1957 zijn opgetreden en die ook nog in 1958 optreden.

Hoe radicaal prof. Popma zich vrijmaakt in deze zin blijkt uit een merkwaardige zin: „Als de vrijgemaakte gereformeerde kerk van de plaats mijner inwoning mij wegens dit getuigenis afwijst, zou hieruit o.m. kunnen blijken dat deze plaatselijke kerk dwaalt, of misschien zelfs dat de actie tot vrijmaking van de gereformeerde kerken een dwaling geweest is; een sympathieke dwaling, maar niettemin een fout, een misoogst”.

Iemand schreef me hierover: „'t Criterium der Vrijmaking blijkt dus te liggen in 't al of niet acceptabele van de persoon van prof. P.”. Maar wie prof. Popma kent, weet dat deze verklaring niet juist kan zijn. Het is waar, nuchter bezien had de schrijver deze zin beter weg kunnen laten. Prof. Popma schreef dit echter als consequentie van zijn strijd om de vrijmaking van het leven. Hij heeft zich zo één gemaakt met de om haar christelijke vrijheid strijdende kerk dat hij hier even de kerk betreft in zijn ambtelijke vrijmaking. Wie de ernstige strijd voert om de waarheid van de vrijmaking der kerk, mag dit doen indien hij zich als prof. Popma bewust is van zijn „boven-persoonlijke”, van zijn ambtelijke keuze.

In de geciteerde zin houdt prof. Popma de vrijgemaakte gereformeerde kerken voor om ook voor hem waarlijk vrijgemaakte kerken te zijn, want er zijn vele gevaren die de ware vrijmaking kunnen te niet doen. Zou dat gebeuren dan blijft eigenlijk alleen de houding van Kierkegaard over, die zijn leven lang tegen een liberale clerus vocht en zelfs op zijn sterfbed het sacrament weigerde uit de handen van een dominee.

Wie de brochure leest volgens deze sleutel: Prof. Popma vindt de kerk van Christus door

Vrijmaking; een getuigenis

1. Het geschrift van prof. dr. K. J. Popma, dat in november 1957 onder de titel: **Vrijmaking; een getuigenis**, verscheen heeft verschillende reacties in de pers opgeroepen. Uit een deel daarvan blijkt dat prof. Popma op verschillende punten werd misverstaan, dat hij althans volgens een maatstaf werd beoordeeld, die ondeugdelijk blijkt voor zijn getuigenis.

Vanwege de vele kritische vragen, die in dit geschrift met name aan de vrijgemaakte kerken worden gesteld, zal bij gelegenheid over de inhoud van deze brochure doorgesproken moeten worden. Om een juist gesprek mogelijk te maken is het echter nodig dat een te snelle veroordeling, allerlei misverstanden en ondeugdelijke maatstaven worden vermeden. De volgende inleidende bespreking van deze brochure en van enkele persreacties, wil daaraan meewerken.

2. Het eerste punt dat prof. Popma aan de orde stelt is het waarom van dit getuigenis. Daarbij val het op dat deze brochure met nadruk **een getuigenis wil zijn en niet een verantwoording en ook geen aankondiging**. Prof. Popma moet niets hebben van een redelijke verantwoording van een persoonlijke keuze. Maar ook als men dit getuigenis leest als een aankondiging beneemt men zichzelf het gezicht op de zin van dit getuigenis. Het gaat niet om de publicatie van wat prof. Popma doet. De daad is in dit geschrift bijkomstig, het gaat om hetgeen prof. Popma te zeggen heeft.

Prof. Popma heeft namelijk een boodschap voor ons, dat is voor allen die in leven en sterven het eigendom van Christus zijn. Die boodschap verstaan we niet als we deze beschouwen als de aankondiging van een daad. De daad wordt echter wel duidelijk verklaard als consequentie van de boodschap. Het woord verklaart de daad, dat is een thema van prof. dr. K. Schilder. Leerlingen van prof. Schilder, die dit getuigenis recenseren als een aankondiging, zou ik op de toepassing van dit thema door prof. Popma willen wijzen.

3. Hiermee hangt nauw samen het feit van de verschijning van deze brochure. Er zijn mensen die zeggen en zelfs schrijven dat deze brochure niet geschreven had moeten worden. Wie dat meent zou ik willen wijzen op het volgende zinnetje van prof. Popma: „het staat voor mij vast dat het schrijven van deze kleine verhandeling op mijn weg ligt en door mij niet mag worden nagelaten”. Hiermede is deze publicatie verantwoord en past het de recensenten en overige scribenten alleen maar om zich af te vragen of zij dit zelfde eenvoudige woord ook kunnen spreken over hun eigen perswerk. Waarom een ander veroordelen? We weten immers dat we in het gericht rekenschap van al onze woorden zullen moeten afleggen? Dat was prof. Popma zich bewust alvorens hij publiceerde.

4. De derde opmerking gaat over de taal van deze brochure. Prof. Popma wil zich beijveren om zijn „woorden en gedachten vooral op niet-wetenschappelijk niveau te houden”. Tegenover deze poging staat een recensie die spreekt van „nagal onleesbaar” en „onverstaanbaar”, een taal, die soms

weinig meer met onze moedertaal te maken heeft, en van een „kazemat van onverstaanbaarheid”. Als een foei-lelijk barbarisme wordt daarbij het woord „geestesverwantschappelijk” gebrandmerkt. Dat zou een heel raar en onbegrijpelijk woord zijn. Toch lijkt me dat zo'n woord voldoende duidelijk aangeeft dat er een geestelijke familiebetrekking tussen twee begrippen of zaken bestaat.

Prof. Popma oefent in één tussenzin critiek op het nederlands van dr. Hommes, die schreef „van achteren bezien gebruikt God ze (d.w.z. de scheuringen) nog tot nut”. Ds. J. Kamphuis, de bedoelde recensent in De Reformatie, oefent critiek op het nederlands van prof. Popma, zoals hij critiek oefende op het nederlands van verschillende andere auteurs. Het is als in de literatuur van het essay, die voor een groot deel bestaat uit de critiek van de ene literator op de andere, over en weer. De opmerkingen over de stijl van een andere scribent zijn vaak niet meer dan de houtwol waarin het porcelein van de principiële critiek is verpakt. Men moet echter voorzichtig zijn en nimmer critiek op de taal vermengen met critiek op de inhoud van de boodschap.

Toch vragen we aandacht voor de stijl en de taal van het getuigenis van prof. Popma. Zelf schrijft hij: „Dat niemand zich stote aan mijn wijze van zeggen. Zolang er nog geen gereformeerde stijl bestaat, kan de mijne er voor doorgaan”. Hier is een voorbeeld van de stijl van prof. Popma.

Die stijl is speels, vol zelf-ironie en zonder blad-voor-de-mond in de vriendschappelijke critiek op elkaar. Alle drie elementen liggen in die geciteerde zin: „Zolang er nog geen gereformeerde stijl bestaat, kan de mijne er voor doorgaan”. Ik kan me voorstellen dat er mensen zijn die zich over deze zin ergeren. Laten ze dan bedenken, dat er een jarenlange discussie is geweest over wat een gereformeerde stijl zou moeten zijn. En dat prof. Popma zijn stijl voor die gereformeerde stijl wil laten doorgaan, kan men slechts als humor verstaan.

Sommigen zullen met deze stijl waarschijnlijk minder goed bekend zijn. Het eerlijk-zeggen-waarop-het-staat kan men op die manier gemakkelijk verklaren als laster en schelden. Dit gevaar heeft prof. Veenhof waarschijnlijk gezien. Ik ben tenminste erg blij met zijn artikel in Opbouw van 22 november 1957 over: De vrijmaking van prof. Popma. Daarin wijst prof. Veenhof op de noodzaak van lezen, herlezen en bestuderen van deze brochure om tot een discussie op hoog niveau — dat wil uiteraard zeggen: op hoogstaande en dus broederlijke en „vriendelijke” wijze — te komen, want volkomen terecht wil prof. Veenhof al de door prof. Popma geuite critiek niet aantonds en zonder meer aanvaarden.

Dat men deze brochure gemakkelijk misverstaat, wil ik tenslotte nog aantonen aan de strijd over de woorden synodocratie, dominocratie en theologocratie. Ds. J. Kamphuis frist ons geheugen op met de mededeling dat prof. dr. S. Greijdanus de zonde van de gebonden kerken heeft gekarakteriseerd als „synodocratie”. Hij concludeert dat prof.

op alle fronten te breken met de clerus, zal dit getuigenis niet langer onverstaaenbaar en onleesbaar kunnen noemen. Dan wordt de diepe vreugde verstaan over de algehele vrijmaking, die men in deze brochure tegenkomt, maar ook de verontwaardigde kritiek op alles wat niet waarlijk vrijgemaakt kan heten in de vrijgemaakte kerken. Prof. Popma schrijft: „Toen theologen theologische machtsspreuken spraken, zijn degenen die zich vrij maakten of poogden te maken uit de omkapseling van het boze net, daarop theologische antwoorden gaan geven, zo doende, voor zover het aan hen lag, hun eigen glazen ingooiend. Ik noem vrijmoedig de vrijmaking der gereformeerde kerken een wonder van Gods ontferming, omdat deze vrijmaking ONDANKS de niet loochenbare verdwazing van hun woordvoerders (die de vrijmaking „theologisch gingen beheersen” en zo de vrijmaking in levensgevaar brachten, en nog is het einde niet) een feit werd in de geschiedenis van het heil, en ook vandaag nog door géén theologie kan gebroken worden”.

6. Met prof. Veenhof ben ik van mening dat al de geuite kritiek niet aanstonds en zonder meer aanvaard kan worden. Wat prof. Popma schreef over de vrijgemaakte kerken moet ernstig gelezen, herlezen en bestudeerd worden en dan moet er gelegenheid zijn om daar rustig over door te praten. Maar daarom blijft de strijd van prof. Popma om radicale en totale vrijmaking ook binnen de vrijgemaakte kerken nog wel echt, waarachtig, ernstig, nodig en in zijn geheel volkomen acceptabel.

Wat weten wij eigenlijk van zulk een geestelijke strijd? Voor de meeste vrijgemaakten is zulk een strijd reeds weer twaalf jaar geschiedenis. Maar misschien herinnert men zich dat toen een beslissing of een enkel geschreven woord soms een leger van demonische machten vertegenwoordigde. Begrijpen we dat nog? Een ander voorbeeld. Een arts treedt niet kies op tegen de vrouw van iemand; een kleine zonde (is ze niet klein als Zoar?). Maar deze kleine zonde, dat is spelen met vuur, en dat vuur wordt door Satan angeblazen; „hels” kan de man van die vrouw worden en hij moet zich intomen om geen bloed te vergieten.

Zo is deze brochure te verstaan. In de vrijgemaakte wereld kent U die kleine zonden toch wel? De kleine zonde van aangeheten verantwoordelijkheid inzake pers en leiding. De kleine zonde van enige dominocratie. De kleine zonde van afscherming tegenover de synodaal-gereformeerden. De kleine zonde van het stuiven met stof als Simeï toen David moest vluchten, met name van het stuiven met stof in de pers. De kleine zonde dat de ware kerk zich als ware kerk aanprijst. De kleine zonde dat we de theologie verwarren met Schriftkennis. De kleine zonde van enige scholastiek. De kleine zonde van enige onbroederlijkheid, van enige tweedracht en wat gekibbel. U kent die kleine zonden toch ook wel?

Maar deze kleine zonden, dat is spelen met vuur, en dat vuur wordt door Satan angeblazen; „hels” kan de man worden die naar totale en waarachtige vrijmaking dorst en hij moet zich intomen om geen bloed te vergieten. Prof. Popma toont in heilige verontwaardiging tegen al deze kleine zonden. En de recensies van deze strijd en verontwaardiging zijn er natuurlijk naast als men het bestaan van deze kleine zonden niet in rekening brengt en tegelijk prof. Popma beschuldigt van smaad en laster, van een welverzorgde scheldpartij die tevens onleesbaar en onverstaaenbaar is.

Aan het eind van zijn brochure schrijft prof. Popma: „Ik ken enige mensen, die omtrent de kerkelijke situatie veel meer weten dan ik. Ik heb hun hulp niet ingeroepen, omdat daardoor het karakter van getuigenis makkelijk in het gedrang zou komen”.

Met andere woorden: er zullen in deze brochure zeer waarschijnlijk wel opmerkingen voorkomen die door de kerkelijk deskundige verbeterd zullen kunnen worden. Een voorbeeld daarvan volg hieronder. Ik vond het in een recensie. Dat is vanzelfsprekend, want zulke verbeteringen vormen immers het materiaal voor de recensent om zijn kolommetje te vullen!

Prof. Popma schrijft: „Want zo vaak die (vrijgemaakte) mensen op hun ernst gingen

betrouwen, was het mis. Dan gingen ze hun vergadering de enig ware kerk noemen en zeiden ze, dat wie niet vrijgemaakt-gereformeerd is, hoogst waarschijnlijk verloren zal gaan”. In een recensie wordt dit een tot op de draad versleten dwaasheid genoemd, geroddel, ordinaire kletspraak en laster in het wilde weg. Prof. Popma zou dit niet waar kunnen maken en de bewijzen maar eens op tafel moeten leggen.

De recensent, Ds. Kamphuis, heeft inderdaad gelijk: in de vrijgemaakte kerk vindt men niet of nauwelijks de bewering dat deze kerk de enig ware kerk is. Wel noemt ze zich de ware kerk, althans de ware kerk in de verschillende dorpen en steden in Nederland en in sommige streken buiten Nederland. Het ware kerk zijn is heel wat anders dan de enig ware kerk zijn. Maar met deze stelling van ds. Kamphuis raakt hij in het geheel niet wat prof. Popma schreef, want prof. Popma beweert helemaal niet dat het zwart op wit is gepubliceerd dat de vrijgemaakte kerk zich de enig ware kerk noemt! Prof. Popma beweert dat er vrijgemaakte mensen zijn die op hun eigen ernst gingen betrouwen en in die zin hun eigen kerkvergadering tot een gesneden beeld gingen maken. Deze bewering is volkomen terecht want zelf heb ik verschillende tendenzen in deze richting beluisterd en ervaren.

Overigens lijkt mij een waarschuwing tegen een mogelijke zonde nimmer een tot op de draad versleten dwaasheid, te meer niet omdat de auteur in zijn roman „De zonde van Jan der Kinderen” de gruwelijke

realiteit heeft laten zien van een zonde, die men eveneens oppervlakkig tot de rubriek van de op de draad versleten dwaasheden zou kunnen rekenen.

9. Hiermede hebben we een aantal algemene opmerkingen gemaakt over het getuigenis van prof. Popma. Indien er niet zoveel misverstanden over deze brochure in een aantal recensies waren verwerkt zouden we liever hebben gezwegen. Hoewel de polemiek niet direct in het vaandel van Opbouw staat geschreven, meen ik toch dat deze opmerkingen gemaakt moesten worden. Men behoort geen enkel kerklid met misverstand te verwelkomen!

Zulke recensies doen me denken aan hetgeen prof. Popma over het vloeklied van Job schreef: „Hij stort zijn hart voor hen (zijn vrienden) uit, en bitter moet zijn teleurstelling geweest zijn toen hij merkte, dat ze hem niet verstonden”. Zie: De boodschap van het boek Job, bladzijde 32. Heeft prof. Popma zijn hart niet uitgestort in zijn getuigenis als Job? In dit verband hoop ik dan ook dat hij onjuiste reacties in vrijgemaakte bladen kan en wil verstaan als de reactie van Elihu op het getuigenis van Job, zoals hij daar zelf over schreef op bladzijde 146: „Elihu is een sympathiek man en een rechtschapen man. Hij verstaat Job maar zeer ten dele. Maar hij herinnert Job aan de beste rechtzinnigheid van zijn tijd. Hij vertelt Job geen nieuws. Maar hij brengt hem in de samenleving terug. En daarvoor is Job hem dankbaar”.

J. STELLINGWERFF.

Vrijheid en verantwoordelijkheid in het economisch leven

VI

De tweede factor, die, naast het denken van de leidende economen, heeft geleid tot het bovenomschreven ingrijpen van de overheden in het economisch leven, is de groei van de vakbeweging. Uit de oorspronkelijke organisaties, die veelal tot doel hadden, de sociale en economische positie van de arbeider te verheffen, zijn machtconcentraties gegroeid, die de machtsposities van de werkgevers verre in de schaduw stellen. En dat niet in 't minst door de nauwe band die tussen politiek en economie ontstaan is. De zgn. democratie, met haar strijd om de gunst van de massa der kiezers heeft de arbeiders een sterke positie verschaffen in de economisch-politieke organisatie, die wij gewend zijn met de term welvaartsstaat te bestempelen.

Als men de dingen in hun verband weet te zetten, ziet men spoedig dat zij in grote mate hun ontstaan en betekenis hebben in samenhang met het belang van de arbeidersklasse. Volledige werkgelegenheid is een sprekend verschijnsel; maar ook nivellering van inkomens, de sterke progressie van de belastingen, uitschakeling van de vrije prijsvorming, binding van huren en pachten en het uitgebreide net van sociale verzekeringen hebben hier hun plaats. In toenemende mate wordt de economie geleid in het arbeidersbelang, waarbij de overige groepen van de bevolking slechts meetellen voorzover dat het arbeidersbelang niet raakt of daarmee parallel loopt. Dit correspondeert met de oude theoretisch-economische opvattingen van de Klassieke school en de Marxisten en Socialisten: de economen dezer scholen zagen in de factor arbeid de enige wezenlijke productiefactor, die alle waarde schept, en waaraan in principe de opbrengst van het economisch proces toekomt. Vooral Marx en de Socialisten hebben dit standpunt natuurlijk consequent verdedigd. En ofschoon men in deze vorm de arbeidswaardeleer niet meer zo vaak tegenkomt, zij is niet dood. Zij ligt ten grondslag aan de, door de vakbeweging gestelde eis, dat de toename van de arbeidsproductiviteit, d.i. de per tijdseenheid geproduceerde hoeveelheid goederen en diensten per arbeider, aan de arbeiders toegerekend dient te worden in de vorm van hogere lonen. Economisch gesproken: de factor arbeid eist alle vooruitgang in productiviteit voor zich op, hoewel, evenzeer economisch

gesproken, deze vooruitgang slechts in geringe mate aan de arbeiders te danken is. Veeleer is de ondernemer met zijn staf van ingenieurs, administrateurs en bedrijfseconomen, de man die het waardesurplus kweekt, zoals wij zagen.

Men ziet de aanspraken van de arbeiders op het netto-economisch resultaat wel het duidelijkste in de praktijk van de loonvorming in de Amerikaanse automobiellindustrie. De grote concerns hebben reeds enige jaren geleden met de United Auto Workers (U.A.W.) de overeenkomst gesloten, die in het contract werd vastgelegd, dat alle arbeiders per jaar een automatische loonsverhoging van ca. 2 1/2 % zouden krijgen, zijnde de jaarlijkse verhoging van de arbeidsproductiviteit. Deze clause werkt automatisch en er behoeft dus niet meer over onderhandeld te worden. De grotere efficiëncy in het economisch leven komt dus niet meer, zoals vroeger, via lagere prijzen ten goede aan alle consumenten, arbeiders of niet, doch nog slechts aan de automobielarbeiders. In andere takken van bedrijf en in Europa, waar men nog niet zover is, valt de vergrote productie-efficiëncy nog niet automatisch toe aan de arbeiders, maar wel in feite. Want de gehele politiek van de vakbonden en hun politieke vertegenwoordigers is gericht op incassering van de resultaten van de toenemende productiviteit.

Twee andere symptomen van dit Laborisme, d.w.z. de op het belang van de arbeiders gerichte maatschappij, zijn het gegarandeerde jaarloon, ook een Amerikaans verschijnsel, en de loon-clausule in de nieuwe Ouderdomswet.

In de Verenigde Staten hebben de automobielarbeiders in 1955 de grote concerns zoals Ford, General Motors en Chrysler, gedwongen een, in uitwerking vooralsnog beperkte, maar toch principiële verandering te aanvaarden. Toen in de zomer van 1955 de automobiefabrieken op volle toeren draaiden, bond de United Automobile Workers Union de kat — in casu de Ford Motor Company — de bel aan. Het principe, dat de onderneming verantwoordelijk is voor werkloosheid en een gegarandeerd jaarloon aan de arbeider moet uitbetalen, onafhankelijk van het aantal gewerkte dagen of de gepresteerde hoeveelheid werk, werd in geding gebracht. En de maatschappijen hebben dit principe geslikt, hoewel node en nog niet voor 100 % in de vorm die de arbeidersbeweging wenste. Het afgelopen jaar is iets derge-

lijks gebeurd in de Amerikaanse staalindustrie.

Aan deze zijde van de Oceaan liggen de dingen heel vaak weer anders, met name wat betreft de inkleding en voordracht van de maatregelen. Maar Laborisme is toch wel heel duidelijk aan te wijzen in de nieuwe Ouderdomswet. Iedere gehuwde Nederlander van 65 jaar en ouder krijgt een bodempensioen van ongeveer 1500 gulden. De vraag deed zich echter voor of deze gulden over enige jaren nog dezelfde waarde zullen hebben als bij het ingaan van het pensioen, gezien de inflatie van de afgelopen jaren. De twijfel op dit punt heeft men overwonnen door de koopkracht van de pensioenen aan te passen aan wijzigingen in de economische situatie, en daartoe heeft men de hoogte van de pensioenbedragen gekoppeld aan het indexcijfer van de regulingslonen, dat zijn de basislonen, vastgelegd in de regelingen van de beslissende instantie, het College van Rijksbemiddelaars. De pensioenen zullen dus in gulden, verhoogd of verlaagd worden al naar gelang het indexcijfer der lonen is gestegen of gedaald. Hiermede wordt implicite erkend dat niet meer het geld waardevast is, maar het loon, en dat de georganiseerde arbeid in staat zal zijn het loonpeil te handhaven en te verbeteren. De inflatie wordt als een niet te vermijden feit geaccepteerd en men ziet in de georganiseerde arbeid de verdedigster van een betrekkelijk gearandeerde en betrekkelijk waardevaste elementaire eenheid: het reële loon. Daarmede is de vakbond uitgeroepen tot hoedster van de Noordpool in de economische wereld: de vaste waardestandaard. Dit is een principiële erkenning van de gewijzigde machtsverhoudingen. Men denke niet dat de georganiseerde arbeid even trouw de waarde in het economisch leven zal reguleren als eertijds de gouden standaard gedaan heeft. De tekenen zijn te duidelijk dan dat men misverstaan kan wat de ware bedoelingen zijn: het dienen van het georganiseerde arbeidersbelang in de zgn. politieke democratie.

Ortega y Gasset sprak over de opstand der Horden. Maar het is beter te spreken over de opstand van de georganiseerde arbeiders. En hier ligt tevens een van de meest fundamentele bedreigingen van vrijheid en verantwoordelijkheid in het economisch leven. Laborisme is de maatschappijvorm, waarin geen plaats meer is voor waardevast geld en privaat bezit van productiemiddelen. Inflatie ruïneert de maatschappij door ontwaarding van haar waardemeter: het geld. Zij vernietigt besparingen en voert tot ongemotiveerde verschuiving van bezit en inkommen. Bijgevolg zijn de Laboristische inflatiemethoden het bij uitstek geschikte middel om de maatschappij van de pijlers vrijheid en verantwoordelijkheid te beroven. Inflatie leidt tot slavernij.

Toen Jozef als onderkoning in Egypte was aangesteld hief hij 20% belasting gedurende de zeven jaren van overvloed. Maar toen de magere jaren kwamen en er gebrek aan voedsel kwam, opende hij de koninklijke schuren, die tot barstens toe gevuld waren en verkocht aan de Egyptenaren koren tegen het geld dat nu voor hen waardeloos was geworden. Daarna verkochten zij hun vee en ten slotte kwamen zij tot hem in het tweede jaar:

„... Koop ons en onze grond in ruil voor brood; en wij en onze grond zullen Farao dienstbaar zijn” (Gen. 47).

Inflatie, definiëren de economen, is de wanverhouding tussen goederen en geld. Teveel geld en te weinig goederen. En het doet weinig terzake of de wanverhouding nu ontstaat door gebrek aan goederen, zoals destijds in Egypte, of door teveel geld, zoals tegenwoordig. In beide gevallen is hij die de beschikkingsmacht over goederen heeft de sterkste. In onze maatschappij dreigen de Staat en de vakbonden — mede via de door hen toegepaste inflatiemethoden — privaat bezit en vrijheid van ondernemen illusoir te maken.

***

Wij hebben gezien wat het economisch leven is en hoe het zich ontwikkelt. Wij hebben ook gezien van welke zijden gevaren dreigen en in het bijzonder onderstreept dat het moderne economisch denken, tezamen met het machtsdrijven van de vakbeweging en het interventionisme van de Staat, vrijheid

en verantwoordelijkheid uithollen. Deze termen zijn voor velen lege begrippen geworden. Zijlstra noemt de persoonlijke verantwoordelijkheid tegenover God een „pseudo-beginsel”, en „nieuw uitgevonden dogma”, en zegt dat wij als Christenen dit „beginsel” maar moeten verlaten.

Wel, het is hier dat Reformatie en Humanisme scheiden en de door Zijlstra gebruikte termen duiden erop dat hij dit goed verstaan heeft. Er is een zeer grote Humanist geweest: Karl Marx, die deraillerend sprak over de mening dat door hard werken en spaarzaam leven ondernemingen worden opgebouwd. Hij noemde deze opvattingen „Kinderfibel”, d.w.z. vertelseltjes voor kinderen. Zo is persoonlijke verantwoordelijkheid tegenover God voor Zijlstra ook een „Kinderfibel”, waarmede men de mensen zand in de ogen strooit. En hij is van mening dat het principiële kernpunt ligt in „de mate van ongelijkheid in welstand, die geoorloofd is”, en dat het christelijk vraagstuk in de moderne maatschappij de verhouding van mens tot mens is. En als wij, volgens Zijlstra, het probleem zo stellen, dan „verbleken de christelijkheid en de onchristelijkheid van de vrije en de geleide economie”.¹¹⁾

Hier past echter een scherp protest. Een protest dat wij indienen op grond van de geopenbaarde waarheid Gods. Want uiteindelijk is de persoonlijke verantwoordelijkheid van de mens tegenover God in het economisch — ja in heel het leven, de hoeksteen van ons bestaan. Het is het eerste deel van het grote gebod, dat ons gebiedt God te dienen, door ons persoonlijk schuldig te weten tegenover Hem in al ons doen en laten. Wie het mandaat van de mens ontkracht, door het een „pseudo-beginsel” te noemen, heeft de hoeksteen van het Christelijk maatschappelijk denken en doen verworpen.

De juiste visie op het economisch leven is een andere. Laten wij nog eens zien wat in werkelijkheid gebeurt. De koopman, die goederen aanschaft en de huisvrouw, die levensmiddelen inkoopt, doen dit niet als individuen maar namens de huishoudingen waarvan zij deel uit maken. Het economisch leven is als 't ware één groot netwerk van huishoudingen, die via markten met elkaar in contact komen. De handelaar, de industrieel, kopen en verkopen namens hun firma, de huisvrouw namens de gezinshuishouding, de commissie van beheer namens de kerkhuishouding, de overheidslichamen in opdracht van de overheidshuishouding.

Nu heeft iedere grootheid uit de rij, die wij opsomden een eigen bestemming en karakter, overeenkomstig de orde in de schepping. De aard van de overheids werkzaamheid verschilt van die van het bedrijf,

¹¹⁾ Geleide economie, p. 22—23.

het gezin heeft een andere functie dan de kerk. Wij hebben hier te maken met wat Schilder noemde de „varia officia”: „men mag geen enkel ding zien zonder zijn roeping te kennen”. Deze orde, met haar verbanden, die wij de Mandaatsorde zouden kunnen noemen, vertoont een economisch aspect. En als zodanig zien wij kerk, gezin, onderneming, staat, vereniging, in economisch opzicht als huishoudingen, met radicaal verschillende aard en functie.

Omdat deze orde geworteld is in de structuur van de Schepping, dienen wij haar te respecteren. In deze Mandaatseconomie — zoals wij haar noemen willen — heeft dus iedere huishouding haar juiste plaats, is in de haar toegewezen functie werkzaam en worden ongeoorloofde grensoverschrijdingen vermeden. De Mandaatseconomie bepaalt de verantwoordelijkheden en limiteert de vrijheden van de soorten en ook van de individuele huishoudingen. Maar tevens garandeert zij de vrijheid van handelen en legt de verantwoordelijkheid daar waar zij behoort.

Dit alles is hier niet uit te werken¹²⁾, maar het is te illustreren aan de hand van twee voorbeelden:

1) De economische ontplooiing is aan de ondernemingen toebedeeld. Hier ligt dus primair geen taak voor de overheid. Wij hebben echter gezien dat de overheid een stimulerende en rechtsbedelende taak verkrijgt, indien de ondernemers hun mandaat verwaarlozen, misbruiken of indien het landsbelang in gevaar komt.

2) De ondernemers dienen zich verre te houden van het uitoefenen van overheidsfuncties. Rechtspraak door kartels of willekeurige uitsluiting van bedrijfsgenoten door ondernemersorganisaties kan dan ook niet getolereerd worden.

Het zijn deze grondbeginselen van de Anti-Revolutionaire economische politiek die men voortdurend met voeten treedt en waardoor verwarring en verstoring in het economisch leven ontstaat. Dit komt ten diepste omdat men zich niet meer laat leiden door de Schriftuurlijke visie op het maatschappelijk gebeuren, maar van bepaalde belangen of onchristelijke gedachten uitgaat, zoals wij aantoonde. Pas wanneer men de Christelijke conceptie van de mandaatseconomie aanvaardt, ontstaat de mogelijkheid uit de verwarring een uitweg te vinden en te beginnen met de bouw van die harmonieuze samenleving, waarnaar de mensheid sinds de zondeval zo hartstochtelijk gezocht heeft — en die zij nooit heeft weten te bereiken.

(Slot).

H. W. DE JONG.

¹²⁾ Zie: J. Ridder - Harmonie en disharmonie in het economisch leven, Referaat V.U. dagen 1940, en ons artikel „De Mandaats-economie”, Ambt en Plicht, Maart 1954.

BOEKBESPREKING

PROF. DR. H. BERGEMA OVER ISRAËL

Prof. Dr. H. Bergema: Rondon Israël.

Prijs f 1.95.

Uitg. J. H. Kok te Kampen. 1957.

Met interesse heb ik van de hier aan te kondigen publicatie van Prof. Bergema kennis genomen, en ik hoop dat meerderen mij daarin zullen volgen. Prof. Dr. H. Bergema, die in 1938 aan de Vrije Universiteit promoveerde tot Doctor in de Theologie op een dissertatie „De Boom des Levens in Schrift en Historie”, en die sommigen zich nog herinneren zullen als Vaste Medewerker van „De Reformatie”, heeft een oriënterende studie geschreven over het Israëlprobleem, welke door hem zelf bescheidenlijk als een „kleine brochure” (pag. 3) wordt aangeduid. Deze publicatie wegende op mijn vlakke hand, kan ik deze typering van de schrijver aanvaarden, maar niet wanneer ik mij in dit geschrift verdiep, want de schrijver heeft zich noch historisch noch politiek, noch theologisch noch psychologisch vlog van zijn onderwerp afgemaakt. Dat blijkt nog eens ten overvloede uit de literatuurlijst van omstreeks 120 publicaties (pag. 55—59) waar wij zowel I. Esser, A. Capadose en I. da Costa aantreffen als Martin Buber en Chaim Weiz-

mann, zowel dichters en literatoren als Bertus Aafjes, Jacob Israël de Haan en Jaap Meijer als de thans overleden gezant J. Nederbragt, zowel de historicus Prof. Dr. H. Brugmans als de aardrijkskundige Dr. A. van Deursen, zowel de wijsgeer Prof. Dr. H. J. Pos als Prof. Dr. K. J. Popma, zowel Barthianen als Dr. J. M. Hasselaar en Ds. J. T. Wiersma als de gereformeerde Ds. Leenhouts; daartoe Abraham Kuiper en Sartre, Johannes de Heer en de vrijgemaakte predikant J. R. Wiskerke — ze zijn hier allen door de studiejver van Prof. Dr. H. Bergema althans op een boekenlijst verenigd, iets wat toch waarlijk niet dagelijks voorkomt, zelfs niet in onze dissertaties. En dan te bedenken dat in de Literatuurlijst uitsluitend in het Nederlands geschreven of vertaalde werken zijn opgenomen. Niemand achte deze lijst overdreven. Wie immers met vrucht zich wil bezig houden met de Zendingswetenschappen heeft te bedenken dat hij daartoe vreemde volkeren en culturen als geheel dient te benaderen zoals ze zijn. En hoe moeilijk ook, men kan een volk eerst verstaan als men ook weet welke reacties het heeft opgewekt door de tijden heen. In dit verband acht ik deze literatuurlijst over het Israëlprobleem allerminst overbodig en zeer nuttig voor het gebruik.

Het geschrift van Prof. Bergema is ontstaan naar aanleiding van een door hem gemaakte reis door Israël. Op Prof. Bergema is van toepassing geweest wat Allard Pier-

son in 1892 schreef, toen het tourisme van vandaag het echte reizen nog niet overschaduwde had: „Wij die studeeren zijn eigenlijk altijd op reis. Op de studeerkamer of over de grenzen: mijn lust in waarnemen, mijn behoefte aan liefdevolle beschouwing moet even groot blijven. In beide gevallen zoeken wij te kennen, in dien warmen zin van het woord waarin kennen beteekent onze ziel met iets vereenzelvigen. Weten bezit men nooit in eenigszins voldoende mate, maar kennen is nog iets anders. Het moet niettemin worden toegestemd: de waarneming draagt op reis noodwendig een bepaald karakter. Zij is niet langer streng wetenschappelijk. Zij zoekt niet den inventaris, zij zoekt de intuïtie der dingen”.

Het is mogelijk dat gedachten als deze er de schrijver mede toe gebracht hebben zijn publicatie vooral als een „kleine brochure” aan te kondigen. Maar de lezer heeft te bedenken dat de schrijver meer dan het vierde van een eeuw geleefd en gewerkt heeft onder een Islamietisch volk (pag. 6) en dus gedegen op de hoogte is met de Oosterse problematiek. Wat dat betreft heeft dit geschrift de waarde van een boek. Het voldoet aan de eis dat men toch eigenlijk de volkeren zien en spreken moet, aler men ze werkelijk kent.

Toch kan ik mij wel voorstellen dat de schrijver iedere wetenschappelijke pretentie bij voorbaat heeft laten varen. Ik geloof dat hij bij het samenstellen van deze publicatie heeft gestaan voor de vraag die Goethe in een boekbespreking in 1806 zo aardig heeft geformuleerd: het is bij het schrijven altijd zulk een moeilijke vraag, of wij schrijven voor hen die de geschiedenis al kennen of voor hen die haar niet kennen. Goethe koos voor de laatsten, en gelukkig, want de gang der strikte wetenschap is weliswaar een verhevende, maar een eenzame en een met weinigen gemeenzame. Blijkens zijn opmerkingen bij de literatuurlijst (pag. 55) bedoelt de Schrijver eenvoudige voorlichting te geven, maar door de deskundigheid en grondigheid waarvan dit werkje getuigt, mag men gerust van een oriënterende studie spreken!

Het geschrift is niet alleen actueel omdat de schrijver in de Zomer van 1956 Israël en Jordanië bezocht, maar ook omdat het nauw aansluit bij de jongste politieke ontwikkeling na de Suezcrisis, welke onder meer het tragische einde veroorzaakte van de politieke loopbaan van de Engelse Minister-President Anthony Eden.

Inmiddels schenkt deze vijftig pagina's tellende publicatie een opeenstapeling van historische en actuele gegevens, waarbij men tevens goed zal doen de landkaart naast de lectuur te leggen. Voor deze hoeveelheid gegevens moeten wij niet bang zijn, want aan velen onzer is naast andere arbeid óók de roeping van de studie gegeven in het leven, ook al „studeert” men niet officieel! En in ieder geval hebben wij in onze kring niet alleen te strijden tegen de overschatting van de wetenschap, het intellect, de logica en de theologie, maar eveneens tegen een eenvoudigheidscultus die geen grondige kennis meer wenst te nemen omtrent de problemen waarmee wij te maken hebben. De onderschatting en de overschatting der zaken zijn niet anders dan verschillende uitingen van de zelfde kortsluiting! Ons gereformeerde volk moet niet zwaar in het hoofd worden van eenzijdigheden, maar het moet óók niet dom en wereldvreemd, afgesloten en zelfgenoegzaam worden!

De Islam en in het algemeen de niet-Christelijke godsdiensten ondervinden in onze kerken weinig belangstelling. Voor een deel is dat als reactie wel te begrijpen. Voor zover de belangstelling in onze kring voor het vreemde en verre voortkomt uit de drang eigen problematiek te ontvluchten en geen rust meer te hebben voor werkelijke bezinning op eigen kring, moet men met wantrouwen sommiger vlucht in het vreemde en verre gadeslaan. Maar men kan ook zozeer in het eigene opgaan, dat men de werkelijke verhoudingen uit het oog verliest, en bij gebrek aan nuchtere vergelijking niet meer toekomt, aan een concreet zich zelf verstaan, zowel qua structuur als qua activiteit. En toch, noch de wetenschap noch het geloof kunnen geheel buiten de acte van vergelijking. Wel te verstaan, de vergelijking die

getoetst is aan de feiten, geplaatst in hun volle religieuze betekenis. Zo geloof ik dat de Kerk eerst zich zelve kent, als ze steeds weer om zich heen ziet en onderkent hoeveel volkeren ze ondanks de gang der eeuwen, nog nooit heeft weten te bekeren.

Daarom kan ik ouderen en jongeren sterk aanraden om deze publicatie van Prof. Bergema eens te lezen, en dat niet alleen omdat men vanaf de dag dat men deze studie goed gelezen heeft de dagbladders en het politieke nieuws uit het Oosten beter zal begrijpen. Want vergeten wij niet dat het Mohammedanisme én religieus én politiek (om van andere facetten maar niet te spreken) tot de wereldmachten behoort, ook al bemerken wij in ons cultuurmilieu daar niet zoveel van! Vergeten wij niet, als wij werkelijk nog verontrust kunnen zijn, dat er in de wereld nog 325 miljoen Mohammedanen leven, (dat is één zevende van de wereldbevolking), waarvan 100 miljoen in India, 70 miljoen in het vroegere Nederlands Oost-Indië, 60 miljoen in Klein Azië, China en Japan en 15 miljoen in Europa, voornamelijk op de Balkan.

Het moet ons toch treffen, dat er miljoenen zijn voor wie het Mohammedanisme **de waarheid**, voor wie de Koran **de eeuwige leidsman** is! Ik heb dat nooit sterker gevoeld dan toen ik gedurende drie kwartier in Mostar (Yoego-Slavië) de gebedsdienst meemaakte in de moskee van de Mohammedaanse gemeente, een turnoefening gelijk, slechts begeleid door het klagelijk mediteren van de voorganger. Dit nu was de liturgie van het heidendom die ik daar meemaakte die avond!

Prof. Bergema nu geeft in dit boekje een duidelijke analyse van de Joods-Arabisch verhoudingen, waarbij hij in het recente Suezconflict tegenover Egypte staat en Israël vrijspreekt (pag. 34). Hoe ingewikkeld inmiddels de politieke situaties in Israël soms kunnen liggen, maar ook hoe boeiend de stof is die hij behandelt, toont ons één zin: „De Nazi's lieten illegaal Joodse immigranten naar Palestina gaan, omdat ze hoorden op die manier de Arabieren tegen de Engelsen op te kunnen zetten” (pag. 19).

***

Zouden wij dit boekje niet slechts aankondigen, maar bespreken, dan waren er twee punten die misschien tot een gedachtenwisseling zouden kunnen voeren met Prof. Bergema binnen het kader van deze uitgave.

Allereerst raakt dit de vraag of Prof. Bergema de religieuze betekenis van de Staat Israël toch nog niet te hoog aanslaat. Ik versta dat zijn standpunt (ik zeg niet voortvloeit maar) verband houdt met andere vragen, onder andere de vraag omtrent de beloften Gods aan „heel Israël” (Rom. 11 : 26).

In het eerste jaar van de laatste oorlog is hierover in de N.C.S.V.-kring in Nederland hevig gediscussieerd, onder de indruk als men was van de verwachte Jodenvervolgving door de Bezettende Duitse Macht, en uit die discussies ontstonden de door de auteur wél vermelde publicaties „Het Raadsel der Joden” van Wiersma, Bretschneider en Van der Linde, en de (misschien helaas) in de literatuurlijst niet vermelde studie van Prof. Dr. H. Kraemer: „Het Raadsel der Geschiedenis”. Twee voor die tijd dappere publicaties uit de Hervormde kring, die men eigenlijk niet uit strikt theologisch oogpunt lezen moet, juist omdat beide publicaties zich met theologisch blanke wapenen richtten tegen de aanranders van de Joden, publicaties daarom die tot de verzetsliteratuur gerekend mogen worden!

Prof. Bergema legt heel evenwichtig verschillende accenten in zijn studie rondom het probleem van Romeinen 11, en toch vraag ik mij af of wij er juist aan doen de tegenwoordige Staat Israël al te zeer in verband te brengen met het oude Volk Israël. De auteur zou mij nu kunnen vragen of hij dit al te zeer doet, en ik zou hem daarop voorlopig slechts kunnen antwoorden dat zijn „suggesties” mij in dezen toch niet bevredigen. Vooral hetgeen Prof. Bergema hier zegt over het „religieus sentiment” van deze nieuwe Staat (pag. 9 en 10) voldoet mij niet en zou

op zijn minst voor mij reden zijn aan de schrijver diverse vragen te stellen.

Dat de orthodoxe Joden uit principiële overwegingen het politieke Zionisme van Herzl afwezen (pag. 11) en dat David Alexander en Montefiore in 1917 aan de Engelse Regering verzochten niet naar het politieke Zionisme te luisteren, omdat de Joden een religieuze gemeenschap wilden zijn en dus geen aanwijsbaar nationaal thuis konden opeisen (pag. 14) acht ik in de discussies rondom Romeinen 11 meer dienen tot verheldering der probleemstelling, dan de oprichting van de nieuwe Staat Israël, al gun ik ieder volk zijn nationaal thuis, en al hebben wij allemaal respect voor de volharding en ijver van de tegenwoordige Joodse Natie. En wanneer iemand mij toevoegt dat wij immers niet weten wat God nog zal willen volbrengen met de nieuwe staat Israël, dan erken ik dat, maar dat weten wij van geen enkele staat! En overigens meen ik dat de enig juiste prikkel tot een gezonde Jodenzending deze is, dat ook de Jood en heel het Jodenvolk slechts zalig kan worden op voorwaarde van geloof in de Christus. Staat het wat dat betreft voor de Jood nu zóveel zwaarder dan voor andere volkeren die Hem nog of weer opnieuw moeten leren kennen?

Ik meen dat inzake de onderscheiding van de Joden als volk en natie én de Joden als vertegenwoordigers van een (valse) religie, deze publicatie nog niet die opheldering geeft, die bij nader doorspreken, zeker gewenst en misschien mogelijk zal zijn. Ik beoog met deze opmerking geen verwijt of gebrek aan te tonen, temeer niet omdat ik weet dat totop heden iedere theoloog óf over dit moeilijke vraagstuk gezwezen heeft of zijn tanden er op stuk gebeten heeft, waarom Kraemer (misschien wel terecht) sprak van „Het Raadsel der Geschiedenis”.

In de tweede plaats: de schrijver heeft bijgaande publicatie ook als **zendingsbrochure** bedoeld, en beoogt belangstelling te wekken voor de Jodenzending. In dit verband rees bij ons een vraag, schijnbaar buiten de stof van deze brochure gelegen, maar toch niet los van de doelstelling die Prof. Bergema zich met dit geschrift voor ogen had, en wat ons aangaat regelrecht uit het hart.

Prof. Bergema komt na een jarenlang verblijf uit het Oosten terug. Het moet hem wel opgevallen zijn hoe totaal anders de gereformeerde wereld er uit ziet dan toen hij voor het eerst het Vaderland verliet om naar het oude Indië te gaan. Ik wil die veranderingen niet allereerst zoeken in de natuurlijke „ontwikkeling”. Prof. Bergema zal wel weten dat hier veel en veel meer aan de orde is!

Soms ontkomt men niet aan de indruk dat ons gereformeerde leven ook in die zin hopeeloos gespleten is, dat de één zich alleen nog maar druk schijnt te kunnen maken om wat er binnenskamers en in zijn directe omgeving geschiedt, terwijl er anderen zijn, die als het ware vervreemd geraken van allen die zich bezorgd maken over de interne toestand van het Gereformeerde Nederland. We mogen de zaken niet simplistisch stellen, maar naast alle andere lijnen die er getrokken zijn en te trekken zijn, vallen ook deze fronten in geestelijke zin te onderkennen.

Men kan de vraag ook concreet zó stellen: hoe komt het dat **verhoudingsgewijs** de Mohammedanen voor hun (valse) Evangelie meer verspreidingskracht hebben gevonden dan de gereformeerden in Nederland sinds hun reformaties van 1834 en 1886? Dat raakt ongetwijfeld ons allen, wanneer wij dit gedegen boekje krijgen aangeboden dóór een Zendingshoogleraar als een Zendingbrochure!

Want ik geloof niet dat een Zendende Kerk met vrucht zendend (missionair!) kan zijn, zonder de open analyse aangaande eigen situatie en intentie **openlijk** te stellen!

Het thuisfront warm maken voor zending die iets meer bedoelt te zijn dan de formele en vooral „periodieke” **gave(!)**, die anders toch aan een ander „goed doel” werd weggeschonken, moet deze actuele vragen durven stellen, wanneer wij van het gereformeerde

**U spreekt met familie en vrienden toch weleens over dit blad?
Vraagt U eens, of zij óók abonné willen worden . . . . .**

volk weer een levende Zendingsgemeente willen maken, in plaats van een kampplaats van allen tegen allen, geïnspireerd door een intellectueel fanatisme dat het politieke fanatisme van Joden en Arabieren evenaart!

Mocht er van deze Zendingstudie ooit een tweede druk verschijnen, dan hoop ik dat Prof. Bergema of één zijner leerlingen zich de moeite zal getroosten deze publicatie in hoofdstukken in te delen, waardoor meer overzicht en sneller inzicht voor de lezer zal mogelijk zijn, aangaande de hier besproken vraagstukken.

Mogen er ook in onze kerken gevonden worden, die dit geschrift eens zullen bezien

en zo nodig ter sprake brengen. Wanneer het z.g. „Vrije Onderwerp” nog bestaat op de J.V. en M.V. (in onze tijd de veiligheidsklep in de rooster voor alle originele geesten!) dan zal wellicht deze publicatie daar mede dienstig toe kunnen zijn.

Moge het Prof. Bergema gegeven zijn leerlingen te kweken die zowel een versterking zullen betekenen voor het Zendingsfront als begrip zullen opbrengen voor de inzinking binnen Gereformeerd Nederland. Die inzinking mag nl. evenmin verwaarloosd worden als onze roeping jegens de heidenen.

G. PUCHINGER.

Utrecht, 5 October 1957.

Elke wijze vrouw bouwt haar huis (Spr. 14 : 1)

Dat „huis-bouwen”, waarvan hier sprake is, is geen werk van één dag. Dat begint, zodra de bruid huis-vrouw is geworden; en gaat door, haar leven lang, tot de dag van haar dood toe. Altijd is ze er mee bezig, vaak, zonder dat ze het zich bewust is. En nimmer komt ze er mee klaar. Het vordert slechts heel langzaam; als een plant, die dag en nacht groeit, maar het groeien zelf valt niet te constateren.

Pas na jaren kan het blijken, of het huis-bouwen resultaat heeft; of er sprake is van een huis, dat door haar ijver en zorg tot stand kwam.

Reeds zeiden we, hoe dit bouwen een aanvang neemt bij het begin van het huwelijk. Toen werden de grondslagen van het huis gelegd — zal er ten minste van een hecht gebouw sprake kunnen zijn. De taak der vrouw is, vanaf de dag harer schepping, een hulpe te zijn tegenover haar man. Zo heeft de Here het gewild; zo heeft de eerste mens Adam het begeerd; zo alleen beantwoordt het huwelijk aan het van God gestelde doel; zo alleen krijgt het huis dat de vrouw heeft te bouwen, een solide grondslag.

Waar de vrouw naast haar man een zelfstandige positie begeert; waar ze een eigen doel najaagt, onverschillig welk doel dit zij: een aangenaam, gemakkelijk leven; in woning, meubelen, kleding te wedijveren met haar kennissen; op te gaan in muziek of literatuur of welke kunst ook; volop te genieten van het gezelschapsleven; al haar gaven en krachten te stellen tot de oefening van barmhartigheid; en dan bij het nastreven van dit doel haar man als haar hulpe annexeert, die zorgt voor het geld, dat hij door hard werken inbrengt, en zij behoeft, om zich zelf uit te leven —

zo'n vrouw zal haar huis niet kunnen bouwen; al moge haar huis een schitterend aanzien hebben, waar de mensen met bewondering naar kijken, zelfs met een zekere afgunst. De tijd zal het anders leren. Straks zal de man klagen, als een Adam deed: „Ik vind geen hulpe, die tegenover mij zij!” Hij mist de rechte vreugde, welke hij in zijn huwelijk had mogen verwachten; en het gevaar is niet denkbeeldig, dat hij die elders gaat zoeken. In de moeiten en zorgen, die het harde leven hem bezorgt, zoekt hij tevergeefs steun en troost bij zijn vrouw, die door haar eigen bezigheden en bekommernissen de gelegenheid mist, haar man in zijn dagelijkse arbeid en strijd te verstaan, laat staan hem te helpen; en zo zijn lasten verzwaart in plaats van ze te verlichten.

En als het den Heere belijft hun kinderen te geven, zal zulk een vrouw groot gevaar lopen, ze meer als een last, dan als lust te beschouwen. Want ze staan haar in de weg bij het najagen van haar doel. Zulke kinderen zullen het ervaren, dat ze een moeder missen. Moeder heeft voor hen geen tijd. Op hun vragen vinden ze geen antwoord. Hun verdriet verstaat moeder niet; hun vreugden evenmin. Ze worden niet gekoesterd door de liefde, waarop ze recht hebben. Zij groeien op als planten, die nog wel op tijd water krijgen en af en toe wat extra voeding, maar die de koestering van het licht en de warmte der zon missen, met het gevolg, dat ze beginnen te kwijnen.

Waar zo de instelling van de vrouw des huizes is, daar zal van het bouwen van haar huis geen sprake zijn. Maar dit is ook geen wijze vrouw. Misschien wel een vrouw, die

zich naam maakt; die veel tot stand brengt; grote idealen najaagt en veel geniet; mogelijk geleerd is en rijk begaafd — en toch met dit alles dwaast!

Ieder, wie hij zij, die niet staan wil op de plaats, waar de Here hem stelt; die niet gaan wil de weg, die de Here hem wijst; die zich verbeeldt het beter te weten, dan de Here Zelf — die is dwaas, en het zal blijken, dat hij zich bedriegt: zijn bouwsel zal in puin vallen.

En toch zijn velen zo dwaas. Ook vele vrouwen.

Is het dan wonder, dat ach en wee wordt geroepen over zo vele ontwrichte gezinnen, met al de nare gevolgen daarvan, die samengevat worden in het woord: gezinsmoeilijkheden; als daar zijn: echtscheidingen, verwaarloosde jeugd, misdadige jeugd, uithuiszigheid enz.; is het dan wonder, dat grote acties op touw gezet worden, teneinde het kwaad in te dammen dat als een vloedgolf het gezonde gezinsleven dreigt weg te spoelen?

Maar wat zal dat alles baten, als de vrouw en moeder niet haar dwaasheid laat varen, maar zich tevreden stelt met de taak haar van God gegeven: niet anders te willen zijn, dan een hulpe tegenover haar man; en zo de wijsheid bekomt, die ze niet missen kan, wil zij haar eigen huis bouwen.

HUISMANS.

VAN HIER EN GINDS

Kerken en Atoomwapens

De Oecumenische Raad van Kerken in Nederland heeft zich met een brief betreffende proefnemingen met kernwapens gericht tot de aangesloten kerken, de raad van ministers en de Staten-Generaal. De Raad heeft zich achter de conclusie gesteld van het „Central Committee” van de Wereldraad van Kerken in deze kwestie.

Het „Central Committee” heeft in de afgelopen zomer een verklaring afgelegd over de proefnemingen met kernwapens. In de conclusie dringt het „Central Committee” aan op stopzetting van atoomproeven, hetzij door alle partijen tezamen, hetzij door individuele landen. Wel wordt erkend dat het vraagstuk van de stopzetting van atoomproeven moet worden beoordeeld in het kader van het ontwapeningsvraagstuk en de internationale veiligheid in het algemeen en dat een programma van ontwapening in etappes zal moeten verlopen. De Oecumenische Raad kan deze conclusie van het „Central Committee” tot de zijne maken.

Over de gevolgen van de atoomstraling, zowel bij gebruik van radio-actieve stoffen voor vreedzame doeleinden als ten gevolge van atoombomproeven, zullen, zo besluit de brief, binnenkort gezaghebbende publikaties van de Verenigde Naties en van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen kunnen worden verwacht.

Zielzorg per telefoon

In Berlijn heeft men de telefoon ingeschakeld in de zielzorg. Wie in moeilijke geestelijke omstandigheden verkeert, kan telefoneren om hulp. Een groep mannen en vrouwen — de Lukasgemeenschap — stelde zich beschikbaar om bij oproep onmiddellijk op bezoek te gaan. Bij de herdenking van de

KRITISCHE KRABBELS

OF „SCHIFTENDE SCHETSEN”

Een broeder, die we om zijn persoon en om zijn ambt zeer hoogachten, betuigde zijn instemming met de krabbel tegen het veelvuldig en onnodig gebruik van vreemde woorden en gaf ons de vriendelijke raad het vreemde woord uit het opschrift van ons hoekje te laten vallen en het in het vervolg „Schiftende Schetsen” te noemen.

Wij zijn zeer gevoelig voor goede raadgevingen en daarom was onze eerste indruk: daar zit wat in.

Met veel schade en met iets minder schade hebben wij van het leven de les geleerd om erg voorzichtig te zijn met eerste indrukken.

Vanwege onze lage staat des levens — wij zien het saamvergaderde kerkvolk nooit in het gezicht; altijd op de rug — kost het bij tijd en wijle opstellen van een stukje voor dit hoekje ons dikwijls moeite en wij kunnen dus geen veelschrijver zijn.

Deswege missen wij ook het gezag, dat vrijwel elke veelschrijver en veelspreker zich onder het kerkvolk weet op te bouwen.

Aangezien ons niets menselijks vreemd is, zijn we in onze zwakke ogenblikken wel eens jaloers op de broeders met een volle buidel talenten en rijk aan kennis. Jaloers op de mantel van gezag, die ze zich met pen en lippen gewezen hebben.

Maar in betere ogenblikken kunnen we toch weer vrede hebben met onze beperkte kennis en lage staat des levens.

Want die beperkte kennis noodzaakt ons, voorzichtig te zijn. Die lage staat stelt ons in staat om over het uiteraard weinige, dat we menen te moeten schrijven, eerst rustig na te denken.

Dat deden we dan ook over het schiftende-schetsen-voorstel.

Toen kwamen wij tot de slotsom, dat het bestaande opschrift weliswaar niet geheel Nederlands, maar het voorgestelde opschrift niet passend was.

Schiften in de betekenis van afzonderen, afscheiden van de rest, kan in sommige gevallen een nuttige bezigheid zijn. En nuttige bezigheden mogen niet achterwege worden gelaten. Alles echter heeft zijn tijd en wijze.

Er is een tijd van afzonderen van-, en een tijd van naderen tot elkaar. Er is een tijd van afscheiden, maar ook een tijd van gemeenschap zoeken.

Wee ons, wee de kerk, die deze tijden niet onderkent.

Ware het, dat schiften alleen betekende afscheiden en afzonderen; wij zouden de opstellers van Opbouw durven vragen het voorstel van onze hooggeachte broeder aan te nemen. Wij willen voor de zuiverheid van onze moedertaal wel een offertje brengen.

Maar aan de zuiverheid der taal willen we toch niet de eerlijke en ernstige bedoeling van ons blad offeren.

Schiften, zegt ons woordenboek, betekent ook: klonters vormen, b.v. in melk en verf. Schiften betekent: dunne plekken krijgen, b.v. in zijde.

Schiften — en dat doet bij ons de deur dicht — schiften betekent: een spoor in dwarsrichting verleggen.

Met grote schaamte moeten wij erkennen, dat we schiften in de laatste betekenissen zeer wel kunnen toepassen op ons kerkelijk leven.

Over de mate van schuld, die de broeder naast mij daaraan heeft; daarover zal God oordelen. IK, 1ste pers. enkelv., IK moet met ootmoed erkennen daaraan mede schuldig te staan.

Ik heb schuld aan de klonters. Ik heb schuld aan de zwakke plekken in ons kerkelijk leven. Ik heb schuld dat het rechte spoor verlaten is.

Ik heb geschift en dat verkeerd gedaan.

Neen; ons hoekje moet maar niet het opschrift van „Schiftende Schetsen” gaan dragen.

FRATER.

opening van deze „zielzorg per telefoon” zei dr. Klaus Thomas, dat men nog maar nauwelijks een begin daarmee had gemaakt of wanhopige mensen begonnen op te bellen.

Het kantoor van „de zielzorg per telefoon”

in een kleine flat is nu vervangen door een woning in het centrum van Berlijn. In vele gevallen heeft men de mensen ervan kunnen weerhouden in wanhoop de laatste stap te doen en een eind te maken aan hun leven.

Het bureau gaf raad in de talloze noden en moeilijkheden, waarin mensen zich bevinden kunnen: familieconflicten, moeilijkheden om een betrekking te vinden of huisvesting.

Het telefoonnummer van de Lukas-gemeenschap, die de zorg op zich wil nemen van mensen, die in wanhoop verkeren, wordt ongeveer dertig maal per dag gedraaid. Het centrum heeft advies en praktische hulp gegeven in meer dan 2000 gevallen. Driehonderd zieke mensen hebben medische verzorging gekregen en 750 brieven zijn beantwoord, die vanuit geheel West-Duitsland ontvangen werden.

Calvijn-herdenking

In het jaar 1959 zal het vier en een halve eeuw geleden zijn, dat Calvijn werd geboren. Voorts zal het dan vier eeuwen geleden zijn, dat in Parijs de eerste synode der franse gereformeerde kerken werd gehouden. In verband hiermee heeft World Presbyterian Alliance het plan opgevat een herdenking van deze gebeurtenissen te organiseren in de maanden Mei en Juni 1959. Alle kerken welke bij deze bond zijn aangesloten zullen verzocht worden op de 31e Mei van dat jaar speciaal aandacht te schenken aan de Calvinistische reformatie. Tegelijk met het publiek maken van deze plannen werd meegedeeld dat de pogingen om 140.000 dollar bijeen te brengen om het „auditorium” waarin Calvijn en Beza te Genève college hebben gegeven te restaureren, zijn geslaagd. Dit gerestaureerde auditorium zal een monument zijn van de grote worsteling welke in Genève gevoerd werd om de kerk weer terug te brengen onder de leer en de tucht van het Woord.

Moravische kerken

De eerste wereld-synode van de moravische kerk in Amerika gehouden, kwam daar deze zomer te Bethlehem bijeen. Er waren 44 afgevaardigden bijeen uit verschillende landen. De moravische kerken omvatten over de gehele wereld 300.000 leden. De afgevaardigden kwamen uit Holland, Denemarken, Zwitserland, Engeland en Czechoslowakije. Bethlehem werd als plaats der synode gekozen omdat dat een van de twee moravische centra in Amerika is. Tegelijk met de synode werd het 500-jarig bestaan van deze kerk gevierd. De moravische kerken werden reeds zestig jaar voordat Luther zijn 95 stellingen aansloeg georganiseerd. Ze danken haar ontstaan aan de arbeid van Johannes Huss. Met de Waldenzen zijn zij de vóór-reformatorische protestantse kerken. Het feit dat er drie maal zoveel Moraviërs in de zendingkerken in den vreemde zijn georganiseerd als in de „thuis”-kerken is een bewijs van de zendingssijver van deze kerkengroep.

Apartheidspolitiek in Zuid-Afrika

De apartheidspolitiek van de regering in Zuid-Afrika welke er toe leidde, dat een wet werd aangenomen krachtens welke de regering bij een decreet kan bepalen, dat in bepaalde plaatsen kerken van blanken niet door naturellen mogen worden bezocht, ontmoet heftige tegenstand. In de Anglicaanse kerken van Zuid-Afrika werd een kanselboodschap voorgelezen waarin de leden opgewekt werden deze wetsbepaling te ignoreren. En in een schrijven dat de bisschoppen van die kerk publiceerden stond o.a. te lezen: Wij geloven dat het moreel fout is, een politiek te volgen, welke tot doel heeft een bepaalde groep in een blijvende positie van minderwaardigheid te houden en we geloven, dat de rassendiscriminatie in dit land dit doel beoogt. De roomse kerk in Zuid-Afrika diskwalificeerde de apartheid als godslasterlijk en anti-christelijk. Tegelijkertijd verklaarde de president van de Methodistenkerk dat de kerken van Zuid-Afrika met grote ernst er naar gestreefd hadden een openlijke botsing met de regering te vermijden maar de apartheidswetten hadden die onvermijdelijk gemaakt. Dergelijke kritiek werd ook geleverd uit Presbyteriaanse en Baptistische kringen. Ook Prof. B. B. Keet, professor aan de theol. hogeschool van Stellenbosch leverde scherpe kritiek. Het voortzetten van de toepassing van de onpraktische en immorele apartheid,

welke alleen kan worden verwerklijkt door toepassing van geweld zal, zo verklaarde hij, voor de blanke bevolking van Zuid-Afrika zelfmoord betekenen. Een oordeel als van Prof. Keet over de apartheidspolitiek is evenwel onder de gereformeerde leiders in Zuid-Afrika een zeldzaamheid.

Voortgaande vereniging van kerken

Typerend voor onze tijd is het steeds voortgaande proces van kerken-samensmelting. Onder de bekoring van het moderne oecumenisme komen steeds meer kerken er toe een vereniging met andere kerken tot stand te brengen.

In Amerika kwam een samensmelting tot stand tussen de „Evangelische en Gereformeerde Kerk” (Evangelical and Reformed Church) en de Congregational-Christian Churches. Deze vereniging is merkwaardig omdat daarbij in de Verenigde Staten voor het éérst twee kerken van totaal verschillende oorsprong en karakter samensmolten: De eerste dankte haar ontstaan aan Duits-gereformeerde tradities. De tweede ontstond uit ontevreden groepen in de „Kerk van Engeland”. De eerste had een presbyteriale kerkregering. De tweede was congregationalistisch. De nieuw gevormde kerk: ze noemde zich Verenigde Kerk van Christus (United Church of Christ) en telt thans twee miljoen leden en is wat haar grootte betreft de zesde in Amerika.

Een andere vereniging-van-kerken in Amerika kwam, althans ten principale, tot stand door de samensmelting van de zogenaamde „Noordelijke Presbyteriaanse kerk” (De officiële naam daarvan is Presbyterian Church U.S.A.) en de Verenigde Presbyteriaanse Kerk (United Presbyterian Church). De laatstgenoemde kerk ontstond uit een vroegere vereniging van twee uit Schotland stammende presbyteriaanse kerken. Volgend jaar mei zal de officiële samensmelting plaats hebben in een verenigde vergadering van de twee generale synodes van deze kerken. De nieuwe verenigde kerk zal bijna drie miljoen leden tellen. Aan deze vereniging doen niet mee de „Zuidelijke Presbyteriaanse Kerken”. Deze omvatten bijna één miljoen leden. Ze deden wel mee in de besprekingen over de vereniging. Maar tenslotte weigerden ze mee te gaan. Zij vreesden de invloed van de sterke modernistische beweging in de beide andere presbyteriaanse kerken.

Verder werd in deze zomer grote voortgang gemaakt in de vorming van een Amerikaanse Lutherse kerk (American Lutheran Church) welke zal ontstaan uit de samensmelting van vier reeds bestaande lutherse gemeenschappen. De definitieve totstandkoming van deze vereniging zal waarschijnlijk in 1960 haar beslag krijgen. Bij deze vereniging schijnt evenwel het lidmaatschap van de Wereldraad van Kerken een struikelblok te zijn. Een van de groepen wil daar nl. (nog?) niet van weten.

Voorts wordt in de komende jaren nog een andere vereniging van een aantal lutherse kerken verwacht.

Zo groeit de „eenheid” der kerken. Maar haar getuigenis van de waarheid wordt zwakker en vager.

En ondertussen splijten gereformeerde kerken, welke zeggen de drie formulieren te aanvaarden, al meer en staan afwerend, hard, soms zelfs vijandig, tegenover elkaar.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 2452

★

Periodieken
Boekwerken
Handelsdrukkerij

ADVERTENTIE-TARIEF:

Regelprijs 20 cent per m.M.

Bij contract reductie.

★

FAMILIEBERICHTEN:

Regelprijs 15 cent per m.M.

AANKONDIGINGEN

Zo juist verscheen, na drie jaar verstek te hebben laten gaan, de Almanak van het Kamper studenten corps „Fides Quadrat Intellectum”. Dat is het boek van de studenten voor en over hun corps en de School. Je kunt het ook omgekeerd zeggen: voor en over de School en hun corps. Dat dit zo gezegd kan worden typeert het boek. Men kan er alles in vinden wat officieel over School en studenten gezegd kan worden. Bovendien staat er nog een en ander in dat door sommigen, misschien zelfs wel velen of de meesten, nog meer geapprecieerd wordt. Zo kan men er in vinden drie professorale, nader: rectorale, jaar-overzichten van het leven der alma mater. Deze worden begeleid door studentikoze, nader: abactiale, dito van de studentenwereld. Voorts laten zich daarin drie professoren, in volle professorale en rectorale waardigheid, aanschouwen. En evenzo drie senaten.

Ds Krijtenburg schreef een opstel over „Het bewijs in de exegeese” en Lector Lettinga stond een mooie studie af over: „De uitdrukking de Zoon des mensen”. Deze wordt onmiddellijk gevolgd door een appendix getiteld „Het gebruik van Dan. VII in het N.T.” van de hand van student A. P. van Dijk.

En ten slotte komt nog het onmisbare middel tot verdieping en verrijking der professorale en studenticale zelfkennis, dat thans in twee doses wordt toegediend, resp. onder de namen Dominarium en Varia. Wie genieten wil van dat schone boek — en de studenten een beetje helpen wil — bestelle het per giro No 929246 ten name van J. Geersink, Ouderstraat 75 I, Kampen. Het kost maar f 7.40 gratis per post.

KERKNIEUWS

Beroepen te Musselkanaal: kand. B. van Zuylenkom te Rotterdam.

Afscheid van Beverwijk-Santpoort: N. Bruin.

Ds J. Vonkeman nam 8 Jan. j.l. afscheid van de broeders en zusters in Kampen en omgeving, wegens zijn vertrek naar Zuid-Afrika.

Bericht uit Soemba. D.d. 6 jan. seinden ds Van Kalkeren, dr de Groot en zr Van Egmond dat aller toestand goed is en het werk voor kerk en ziekenhuis wordt voortgezet.

Adressen: Contact-adres op Monokwari, Nieuw-Guinea, J. Boer, Ransikiweg, Kampong Ambon Monokwari;

2e Exloërmond: A. v. d. Vinne, Zuiderdiep 272, Tel. 35; diakonie: J. J. H. Geerts, Hoofdstraat Exloo;

Ds H. van Ommen, Oud Loosdrecht, Tel. 1085;

Pijnacker: A. Heslinga, Julianalaan 30, Pijnacker;

Ds A. Veldman, Essenburgsingel 137a, Rotterdam, Tel. 52970;

Tiel-Zaltbommel: W. Kreun, Westroyensestraat 31, Tiel, Tel. K 3340-2002;

Bergschenhoek: J. A. Dronkers, Nieuwegeweg 18, Bergschenhoek, Tel. K 1891-558;

Drachten: zendingsscriba: Lijsterstr. 124, Drachten;

Middelburg: C. Joosse, Seissingel 12, Middelburg;

Middelstum: K. Steendam, Heerestraat 3, Tel. 111;

Waardhuizen: Ds T. J. Keegstra, Waardhuizen, Post Almkerk, Tel. K 1832-396;

Siegerswoude-Friesche Palen: W. B. Jongsema, Siegerswoude 238;

Ds J. van Benthem, Meerkoetlaan 36, Paterswolde; Tel. K 5907-329;

Monster: L. Ruinard, Acaciastr. 7, Monster. Het adres van de Gereformeerde Kerk te Assen is voortaan: L. Ubels, Paul Krugerstraat 38, Assen.

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op girorekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met bijvermelding voor „Opbouw”.

Abonnementprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. jr. Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.